

HVAD ER ØKOTEOLOGI?

Cand.theol. Kasper A. Bergholt

Indledning

Det er næppe gået nogens næse forbi, at vi som verdenssamfund befinder os midt i en række uhyggelige kriser, der i værste fald inden for en overskuelig fremtid vil lægge alvorlige hindringer i vejen for den menneskelige civilisation, som vi kender den. Det er klimakrisen, biodiversitetskrisen og forureningskrisen (i FN-regi kendt som den tredobbelte planetære krise). Hertil bør vi lægge overforbrugskrisen: at vi i vores del af verden bruger flere ressourcer, end naturen i løbet af et år kan regenerere, og at det i et globalt perspektiv ikke kan forsvares.

Det er de barske realiteter, og spørgsmålet er, hvordan teologien og teologer forholder sig til det. I denne perspektivartikel introduceres en af de måder, hvorpå teologer i nyere tid forholder sig til de aktuelle kriser, nemlig økoteologien (økologisk teologi). Jeg vil også anføre en række kritikpunkter samt skitsere nogle perspektiver for økoteologiens videre anvendelse.

Økoteologi i kontekst

Den første kontekst, der må afklares, er den terminologiske. I betegnelsen »økologisk teologi« er »økologisk« en direkte oversættelse af det engelske »ecological«, der ikke primært er en betegnelse for en agrar dyrkningsmetode (»organic«), sådan som tilfældet er med det danske »økologisk«. Økologi handler derimod i denne sammenhæng om »human and non-human creatures and their interrelationship and interdependencies on the planet Earth« (Deane-Drummond 2011, 156). Økologi handler om altings politiske, sociale og kulturelle implikationer både lokalt og globalt. Økologi handler kort sagt om det hjem (οἶκος, oikos), vi alle lever i.

Den slags overvejelser er ikke nye, men inden vi vender tilbage til, hvad der adskiller økoteologien fra tidligere teologiske overvejelser om menneskets rolle i verden, vil vi kort skitsere økoteologiens historiske kontekst (jf. fx Santmire 1985; Brunner, Butler og Swoboda 2014, 67-94).

Både i ånds- og naturvidenskaberne har man i Europa siden oplysningstiden haft en tendens til at betragte mennesket som noget andet, mere og bedre end naturen og betone menneskets evne til at kontrollere naturen. Den tendens går helt tilbage til den antikke græske filosofi, men blev forstærket af især de italienske renæssancehumanister, den britiske filosof Francis Bacon (1561-1626) og oplysningstidens deisme (Bauckham 2012, 43-58). Som et modsvar til dette begyndte nogle britiske teologer i 1600-tallet at tale om mennesket som *forvalter* i verden (Bauckham 2012, 58-62), og blandt andet den tidlige evangelikale bevægelse (puritanere, dissenters og senere metodister) havde en udpræget økologisk bevidsthed (Bookless 2015, 106-9).

Siden mistede store dele af kirken kort sagt dette fokus, og først i 1960'erne kom der igen fokus på de økologiske spørgsmål, både i kirken (især i den økumeniske bevægelse) og i samfundet generelt. Samtidig kom kirken/kristendommen under heftig kritik for at være hovedårsagen til den økologiske krise (White 1967). Dengang talte man om miljøteologi, fordi det var miljøforurening, der for alvor stjal overskrifter. Omkring årtusindskiftet begyndte man at tale om klimaforandringer og derfor tilsvarende klimateologi. Inden for det seneste årti har betegnelsen økoteologi dog vundet hævd.

En hovedperson i økoteologiens udvikling er Jürgen Moltmann, hvis *Gott in der Schöpfung: Ökologische Schöpfungslehre* (Moltmann 1985) kan betragtes som et af de første skridt fra skabelsteologi til økoteologi. I dansk kontekst

gjorde Ole Jensen sig gældende allerede fra 1970'erne (trækkende på Løgstrup især), og i slut-1990'erne meldte Martin Ishøy sig på banen med en ph.d.-afhandling om miljøetik. Fra 2000'erne og frem til i dag er det svært at komme uden om Niels Henrik Gregersens bidrag til især inkarnationsforståelsen og Mickey Gjerris' bioetiske arbejde.

Som nævnt kan økoteologien trække på indsigter fra hele teologiens historie – lige fra oldkirkens tanker om den kosmiske Kristus til Bonhoeffers skabelsteologi og etik – men økoteologien er også noget mere end det. Økoteologi er i udgangspunktet en postmoderne, ideologikritisk teologi, der ofte forbindes med befrielsesteologi, feministisk teologi og procesteologi. Økoteologer lægger almindeligvis stor vægt på at lytte til de teologer, der befinder sig »on the margins«, altså der hvor klimaforandringerne rammer hårdest (Deane-Drummond 2017, x). Økoteologien søger desuden at kritisere antropocentrisme, undertrykkende strukturer og den europæisk trang til at kolonisere, udplyndre og herske over andre.

Konservative teologer har ofte haft forbehold over for (dele af) økoteologien og nogle gange måske med rette. Men økoteologien har et anliggende, som ingen kan sidde overhørig, hvilket vi skal vende tilbage til. I det hele taget er økoteologien udfordrende for vestlig teologi og måske særligt protestantisk teologi. Ortodoks teologi har traditionelt haft et bedre udgangspunkt for at tale om skaberværket, og katolsk teologi har med sin

robuste sociallære også generelt evnet at italesætte økoteologien.

I dag er økoteologien i høj grad bevidst økumenisk og global. Hvis man vil systematisere økoteologien, kan man (jf. Deane-Drummond 2011, 156-57) skelne mellem to yderpoler:

- Økofeminisme (fx Rosemary Radford Fuether, Sallie McFague, Ivone Gebara, Denis Edwards samt Norman Habel og hans *Earth Bible Project*) vil typisk argumentere for, at det er nødvendigt med en reformulering af den kristne teologi, fordi den traditionelle teologi ikke umiddelbart er i stand til for alvor at adressere endsige løse problemerne.
- Konservativ/evangelikal økoteologi (fx Steven Bouma-Prediger, Richard Bauckham og Douglas Moo) vil typisk argumentere for, at den kristne teologi og tradition i sig selv rummer indsigter, der er tilstrækkelige til at adressere de aktuelle kriser, og at vi kan genopdage disse, hvis vi forstår bibelteksterne rigtigt.

Mellem disse ligger for eksempel University of Exeter's projekt *Beyond Stewardship* (David Horrell m.fl.), der forsøger at anvende en mere nuanceret hermeneutik end de ovennævnte yderpoler, og pave Frans, der i sin encyklika *Laudato si'* (2015) om de aktuelle kriser forsøger at balancere den katolske/kristne tradition med klassisk befrielsesteologi.

Økoteologiens indhold

Økoteologi er ikke en specifik gren inden for teologien og er derfor ikke bare et nyt

ord for skabelsesteologi. Økoteologi er en måde at anskue teologien og teologiske dogmer på, som blandt andet har ført til forskellige måder at læse Bibelen på med økologiske briller (økohermeneutik) (fx Conradie 2010). Inden for økoteologien angiver forstavelen »øko-« altså ikke bare teologiens *indhold*, men også dens *horisont*. Økoteologi handler om at forstå al teologi inden for en økologisk ramme, det vil sige på en sådan måde, at teologien er relevant for alle aspekter af livet på vores fælles jord, herunder relevant i en tid med økologiske kriser.

En sådan økologisk ramme kendetegnes ved først og fremmest at læne sig op ad de seneste naturvidenskabelige indsigter i biologi, økologi, kosmologi og de aktuelle kriser. Tanken er, at hvis økoteologien skal være seriøs og ansvarlig, er teologerne nødt til at respektere og anerkende de naturvidenskabelige eksperters viden om den verden, vi lever i. Det er jo den samme verden, teologien skal gøre sig gældende i (Deane-Drummond 2017, 3).

Hvis det er baggrunden for den økoteologiske ramme, afgrænses den almindeligvis på i hvert fald tre områder:

For det første er økoteologien *panenteistisk* i modsætning til en radikalt transcendent eller deistisk gudsforståelse. Gud beskrives som en, der er immanent til stede i sit skaberværk, og verden er i Gud. Dette må dog ikke misforstås som panteisme (at skaberværket er lig med Gud). Gud er større end skaberværket men ikke på afstand af skaberværket. Her betones det typisk, at Gud i inkarnationen ikke bare bliver menneske, men at Gud på et dybere plan bliver en del af skaberværkets

materialitet (fx Gregersen 2015b). Nogle økoteologer er villige til at gå meget tæt på panteismen for at undgå deismen (fx McFague 2010, 122).

I forlængelse heraf er økoteologien for det andet *spiritualistisk* i modsætning til en typisk vestlig forståelse af naturen som et dødt eller afsjælet objekt. Mennesket er ikke den eneste skabning, der står i (pagts)relation til Gud. Tværtimod har Gud indgået en pagt med alt levende på jorden (1 Mos 9,12-17), og alle skabninger er i det bibelske verdensbillede i stand til at lovprise Gud (Sl 148 m.fl.) (fx Joerstad 2019).

For det tredje er økoteologien *biocentrisk* eller *kosmocentrisk* i modsætning til den hierarkiske og antropocentriske tænkning, der kendes fra for eksempel Aristoteles, skolastikken og oplysningsfilosofien. Mennesket er ikke noget andet end naturen, men alt i naturen er forbundet (*entanglement*) og afhængigt af hinanden (*interdependens*) og har en iboende værdi. Her trækker økoteologien på både indsigter og begreber fra moderne økologi. Desuden vil økoteologien kritisere den udnyttelsesideologi, som (vestlige) teologer gennem historien har læst ind i tekster som 1 Mos 1,26-28; 2,15 og Sl 8, og i stedet tolke Guds befalinger til menneskeheden teocentrisk, for eksempel som forvalterskab, partnerskab eller tjenerskab. Samtidig udvides menneskets etiske ansvar til at omfatte alle skabninger, både nulevende og kommende, ja hele kosmos (fx Rasmussen 2020).

Selvom der kan være store individuelle forskelle, og selvom nogle økoteologer vil tilføje flere grænsemærker (fx kritik

af androcentrisme, jf. nedenfor), vil hovedparten af økoteologer være enige om disse tre afgrænsninger.

Kritik af økoteologi

Naturligvis kan økoteologien kritiseres, og vi begynder med en metodologisk kritik. Især den økofeministiske strømning kan kritiseres for bevidst at forstå tekst og tradition på den værst tænkelige måde, hvilket kan føre til ufrugtbare kortslutninger. For eksempel anfører den afrikanske økofeminist Fulata Moyo, at det er alt for antropocentrisk at tænke, at vi mennesker har en særlig rolle i forhold til at løse kriserne (Moyo 2020, 510). Det virker som en unødigt regressiv tilgang, der i hvert fald ikke umiddelbart bidrager med en positiv vision for menneskets rolle i verden. Den konservative/evangelikale økoteologi kan derimod kritiseres for at forstå tekst og tradition naivt positivt uden blik for, hvordan begge gennem tiden er blevet misbrugt, blandt andet til at fremme udnyttelse og kolonialisering af jorden og andre mennesker. For eksempel beskriver svenske Peter Halldorf mennesket som præst og mægler mellem Gud og skaberværket uden at forholde sig til, at den metafor kan være med til at skabe et problematisk hierarki i verden, hvor Gud selv bliver afhængig af mennesket for at kunne relatere til sit skaberværk (Halldorf 2022, 98).

Desuden er det en udfordring for alle former for økoteologi ikke at læse en moderne »grøn« ideologi ind i de bibelske tekster. Skabelsesberetningernes mandater til menneskene handler ikke om det, vi i dag kalder bæredygtighed, og Jesus

havde ikke en moderne økologisk bevidsthed. En tilsvarende udfordring kan dog rejses mod dem, der læser en moderne oplysningspræget udnyttelsesideologi ind i for eksempel 1 Mos 1,26-28 eller forstår evangeliernes Jesus som en gnostisk sjæleforløsnings-prædikant. Det er i lige så høj grad fejllæsninger.

Hvad angår økoteologiens indhold, kan man være kritisk over for betoningen af Guds immanens over hans transcendens. Nogle økoteologer går helt sikkert for langt i immanent retning, men ikke desto mindre må betoningen af Guds immanens anses for at være et tiltrængt korrektiv til en vestlig teologi, der ofte har manglet sprog for Guds intime relation til den skabte verden.

Den immanente gudsforståelse kobles ofte sammen med en frelsesforståelse, der enten er immanent (dvs. at frelsen findes i denne verden) eller universalistisk (dvs. at alle mennesker frelser). Her står økoteologien over for to store udfordringer: For det første må det fastholdes, at skaberværkets frelse ikke sker ved menneskehænders værk, men samtidig må der tales tydeligt om menneskets aktuelle etiske ansvar over for den skabte verden. For det andet må det fastholdes, at Guds frelse ikke kun bliver mennesker til del, men samtidig må fortabelsens mulighed tillades. De, der vil fastholde fortabelsens mulighed, har dog en udfordring i ikke at lade denne overskygge de gode nyheder om altings nyskabelse.

I øvrigt funderes megen økoteologi, måske især i skandinavisk sammenhæng, primært i skabelsesteologien og første trosartikel. Det er en uheldig skævvrid-

ning af den kristne teologi, men den er ingenlunde nødvendig. Gregersen har for eksempel taget sit udgangspunkt i anden trosartikel (Gregersen 2001; 2015a), mens andre økoteologer både betoner anden og tredje trosartikel (Halldorf 2022; Johnson 2015).

Nogle vil helt sikkert mene, at økoteologi er udtryk for, at kirken lader sig spænde for en politisk vogn og rider med på en modebølge. Det er imidlertid en alvorlig misforståelse. For det første er det en misforståelse af det, der sker i samfundet: Der er ikke tale om en grøn *modebølge*, men en grøn *omstilling*, og hvis vores samfund skal omstilles til en »grønner« måde at fungere på, er kirken og teologerne nødt til at tænke med. For det andet er det en misforståelse af økoteologiens anliggende: Økoteologien søger ikke at være en politisk skødehund, der taler politikerne efter munden, men vil tværtimod kritisere og udfordre magthavernes beslutninger i lyset af en dyb kristen indsigt, nemlig at denne verden først og sidst er Guds. Med andre ord: Selv hvis der ikke var en krise, ville der stadig være gode grunde til at tænke økoteologisk (fx Bouma-Prediger 1995, 12).

Det leder os til en skitsering af økoteologiens anvendelighed.

Økoteologiens anvendelighed

Økoteologien har et vigtigt anliggende i at minde kirken om, at denne har en historisk skyld og et historisk ansvar i forhold til de aktuelle kriser. Kirken er absolut ikke den eneste faktor, men fejllæsninger af for eksempel 1 Mos 1,26-28 har uden tvivl været medvirkende til, at vi

er endt, hvor vi er. Samtidig kan økoteologien være med til at definere de teologiske pejlemærker for kirkens og kristnes fremtidige handling, og på den måde kan kirken også være en del af løsningen (jf. fx Gjerris og Holst 2022).

Før vi kan definere disse pejlemærker, må vi dog udfordres. Økoteologien udfordrer vores antropocentriske læsninger af Bibelen og vores antropocentriske etik, og det er lige så tiltrængt, som det er ubehageligt. Dybest set er det snæversynet at påstå, at Gud skulle være antropocentrisk, som om Gud var intet andet end en stammegud for *Homo sapiens* (Clough 2020, 675). Gud har altid været interesseret i »det større«, hvilket for eksempel ses i udvælgelsen af Abraham *med henblik på* alle folkeslag (1 Mos 12,1-3), israelitternes præsterolle *på vegne af* hele jorden (2 Mos 19,5-6) og mere konkret i Jesu rolle som forsoner for alt, der er skabt (Kol 1,20 jf. v16), samt frelsen af mennesker som »en førstegrøde af [Guds] skabninger« (Jak 1,18).

Økoteologien udfordrer også den individualistiske og/eller åndelige forståelse af frelse og etik, som især kendetegner kirkelige retninger med pietistiske rødder. Gud er ikke kun frelser for min sjæl eller ånd, men for hele mig, og Gud er ikke kun frelser for mig, men for hele skaberværket. Derfor kan mit forhold til Gud ikke være på bekostning af mit forhold til skaberværket, som om Gud skulle være modstander af det, Gud selv har skabt, eller som om det menneske, der bliver kristent, bliver mindre menneske af den grund (jf. i øvrigt Prenter 1975, 207).

Ydermere kan økoteologien (især økofeminismen) udfordre androcentrisme, altså tendensen til at tage udgangspunkt i det maskuline og derved udelade eller undertrykke feminine perspektiver. Hvad gør det for eksempel ved vores gudsbillede og mandesyn, hvis vi altid taler om Gud som en mand, og hvad gør det ved vores natur- og kvindesyn, hvis vi altid forstår naturen som noget feminint (»Moder Jord«)?

Økoteologien kan hjælpe os til at læse Bibelen på en ny måde i lyset af et forandret natursyn (fx den såkaldt agrare læsning; Davis 2009). Mennesket er ikke hævet over naturen, men er en del af et økosystem, et større hele, og i de bibelske tekster er skaberværket ikke bare et baggrundstæppe for Guds handling med menneskeheden, men et uafhængigt subjekt, der står i relation til både Gud og mennesker. Økoteologien hjælper os til at genopdage den store fortælling.

Forstavelen »øko-« minder os desuden om, at økologi og økonomi hører sammen. Selvom teologi og politik ikke må sammenblandes, kan de heller ikke adskilles. Det er ikke økoteologien, der skal løse kriserne, men økoteologien kan give os en fornyet vision for, hvordan vi ønsker at indrette vores samfund (Gregsens 2009, 25). Og tilsvarende kan en teologi, der ikke har blik for menneskets indlejring i den skabte verden, meget let føre til, at man træffer politiske valg, der ikke er i skaberværkets interesse.

Der er endnu et ord, som (trods en sproglig assimilation) begynder med »øko-«, nemlig økumeni. Hvis vi vil forstå vores plads i verden, er vi nødt til at

se ud over vores egen kirkelige tradition og lære af ortodokse, katolikker, anglikanere, afrikanske kristne og mange flere. Ligesom seriøs grøn omstilling i den politiske sfære kræver internationalt samarbejde, kræver solid økoteologi økumenisk samarbejde. Den lutherske tradition har sine idiosynkrasier og blinde vinkler, som vi kun kan kompensere for ved at spørge andre om hjælp.

En afbalanceret økoteologi taler ydermere tydeligt og radikalt om menneskets ansvar, men fastholder samtidig Guds forsyn. De to udelukker ikke hinanden, og her kan vi med fordel trække på den lutherske forståelse af mennesket som Guds maske. At vi beder Gud om dagligt brød, betyder ikke, at vi så passivt venter på, at det falder som manna fra oven. Tværtimod besvarer vi den bøn for hinanden ved at arbejde aktivt i verden. Gud udøver sit forsyn gennem uddannede og arbejdende mennesker. Samme princip må gælde i lyset af de aktuelle kriser: Vi kan ikke, hverken som teologer eller samfundsborgere, forlade os på, at Gud vil redde os i ellefte time, men må arbejde aktivt for at løse kriserne, mens tid er, for sådan gør Gud sin gerning gennem os. Og de nødvendige løsninger er ikke kun teknologiske, men også teologiske og etiske. Vi har ikke bare brug for nye energikilder, men også for en ny forståelse af vores plads og opgave i verden.

Det fører til en sidste betragtning: Økoteologien rummer et kald til discipelskab. At drage omsorg for den skabte verden er ikke noget, som interesserede hippie-kristne kan beskæftige sig med, men en integreret del af kirkens kald til

at være Guds kirke på jorden og Jesu disciple i verden. Kirken bekender troen på Gud som skaber af alting, Jesus Kristus som forløser for alting og Guds ånd som livgiver for og opretholder af alting, kirken lever i forventning om altings nyskabelse, og indtil det sker, lever kirken ud af den forventning. Vi forventer, at al sorg skal forsvinde, og derfor skal vi allerede nu arbejde på at trøste. Vi forventer, at al lidelse skal forsvinde, og derfor skal vi allerede nu arbejde på at lindre. Vi forventer, at hele skaberværket skal nyskabes, og at Gud vil bringe retfærdighed til alle, og derfor skal vi allerede nu handle retfærdigt over for alle skabninger og drage omsorg for alt det, Gud har skabt og elsker og vil nyskabe.

Økoteologien giver os altså den vision, som vi kan træffe konkrete etiske beslutninger ud fra, nemlig en vision om et teocentrisk jordnært fællesskab af mangfoldige skabninger, en fælles familie, der lovpriser Gud og tjener hinanden, nu og i al evighed (jf. til dette Bergholt 2023).

Litteratur

- Bauckham, Richard. 2012. *Living with Other Creatures: Green Exegesis and Theology*. Milton Keynes: Paternoster.
- Bergholt, Kasper A. 2023. *Jordnær teologi: Planter, dyr og mennesker i Guds verden*. Aarhus: Semper.
- Bookless, Dave. 2015. »Jesus is Lord ... of All? Evangelicals, Earth Care and the Scope of the Gospel«. I *Creation Care in Christian Mission*, redigeret af Kapya J. Kaoma, 105-20. Oxford: Regnum Books International.

- Bouma-Prediger, Steven. 1995. *The Greening of Theology: The Ecological Models of Rosemary Radford Ruether, Joseph Sittler, and Jürgen Moltmann*. Atlanta: Scholars Press.
- Brunner, Daniel L., Jennifer L. Butler og A. J. Swoboda. 2014. *Introducing Evangelical Ecotheology: Foundations in Scripture, Theology, History, and Praxis*. Grand Rapids: Baker Academic.
- Clough, David L. 2020. »Doing Justice to Animals?« I *T&T Clark Handbook of Christian Theology and Climate Change*, redigeret af Ernst M. Conradie og Hilda P. Koster, 674-76. London: T&T Clark.
- Conradie, Ernst M. 2010. »What on Earth is an Ecological Hermeneutics? Some Broad Parametres«. I *Ecological Hermeneutics: Biblical, Historical and Theological Perspectives*, redigeret af David G. Horrell, Cheryl Hunt, Christopher Southgate og Francesca Stavropoulou, 295-313. London: T&T Clark.
- Davis, Ellen F. 2009. *Scripture, Culture, and Agriculture: An Agrarian Reading of the Bible*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deane-Drummond, Celia. 2011. »Ecotheology«. I *The Cambridge Dictionary of Christian Theology*, 156-57. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deane-Drummond, Celia. 2017. *A Primer in Ecotheology: Theology for a Fragile Earth*. Eugene: Cascade.
- Gjerris, Mickey og Søren Holst. 2022. »Herske eller herske? Om klima, natursyn og menneskets rolle i den store fortælling«. I *Offentlighedsteologi: En introduktion*, redigeret af Jonas Adelin Jørgensen, Birgitte Stoklund Larsen og Ulrik Nissen, 97-114. Frederiksberg: Eksistensen.
- Gregersen, Niels Henrik. 2001. »The Cross of Christ in an Evolutionary World«. *Dialog* 40: 192-207.
- Gregersen, Niels Henrik. 2009. »Fra skabelsesteologi til dybdeinkarnation: Om klimaforandringens økologi og teologi«. I *Klimakrisen: Hvad ved vi, hvad tror vi, og hvad gør vi?*, redigeret af Mogens S. Mogensen, 14-40. Ny Mission 16. Frederiksberg: Unitas.
- Gregersen, Niels Henrik. 2015a. »Introduction«. I *Incarnation: On the Scope and Depth of Christology*, redigeret af Niels Henrik Gregersen, 1-21. Minneapolis: Fortress.
- Gregersen, Niels Henrik. 2015b. »The Extended Body of Christ: Three Dimensions of Deep Incarnation«. I *Incarnation: On the Scope and Depth of Christology*, redigeret af Niels Henrik Gregersen, 225-51. Minneapolis: Fortress.
- Halldorf, Peter. 2022. *Derfor sørger jorden: Klimakrisen og det kristne håb*. Frederiksværk: Boedal.
- Joerstad, Mari. 2019. *The Hebrew Bible and Environmental Ethics: Humans, Non-Humans, and the Living Landscape*. New York: Cambridge University Press.
- Johnson, Elizabeth A. 2015. »Jesus and the Cosmos: Soundings in Deep Christology«. I *Incarnation: On the Scope and Depth of Christology*, redigeret af

- Niels Henrik Gregersen, 133-56. Minneapolis: Fortress.
- McFague, Sallie. 2010. *Klimateologi: Gud, verden og global opvarmning*. Frederiksberg: Anis.
- Moyo, Fulata L. 2020. »An African Eco-Woman's Response to Sigurd Bergmann«. I *T&T Clark Handbook of Christian Theology and Climate Change*, redigeret af Ernst M. Conradie og Hilda P. Koster, 509-12. London: T&T Clark.
- Prenter, Regin. 1975. *Skabelse og genløsning: Dogmatik*. København: Gad.
- Rasmussen, Larry. 2020. »Introduction: A Moral Anthropocene«. I *T&T Clark Handbook of Christian Theology and Climate Change*, redigeret af Ernst M. Conradie og Hilda P. Koster, 153-56. London: T&T Clark.
- Santmire, H. Paul. 1985. *The Travail of Nature: The Ambiguous Ecological Promise of Christian Theology*. Minneapolis: Fortress.
- White, Lynn, Jr. 1967. »The Historical Roots of Our Ecologic Crisis«. *Science* 155 (3767): 1203-7.

Forfatter

Kasper A. Bergholt

kasper-bergholt@hotmail.com